

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji

Monika Cichorska

Pełnomocnictwo
w prawie procesowym cywilnym

Autoreferat rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem

prof. dra hab. Karola Weitza

w Katedrze Postępowania Cywilnego

Recenzenci:

prof. dr hab. Łukasz Błaszczak, Uniwersytet Wrocławski

dr. hab. Krystian Markiewicz, prof. ucz., Uniwersytet Śląski

Warszawa 2023 r.

I. Wybór tematu

Możliwość dokonywania i przyjmowania czynności w imieniu zainteresowanego podmiotu przez inne osoby odpowiada ważnym potrzebom życia społecznego i gospodarczego. Ma ona szczególne znaczenie w ustroju kapitalistycznym opartym na gospodarce wolnorynkowej, której istotnymi elementami są łatwość działania na odległość, rozwijanie działalności gospodarczej, zdobywanie rynków zbytu. Przedstawicielstwo należy do fundamentalnych instytucji w systemie prawnym, w którym przyznaje się prymat autonomii woli uczestników obrotu. Istota przedstawicielstwa polega na tym, że czynności dokonuje jedna osoba, tzw. przedstawiciel, w imieniu innej osoby, zwanej reprezentowanym, oraz że czynność dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego¹. Wśród postaci przedstawicielstwa szczególną rolę w obrocie prawnym i gospodarczym pełni pełnomocnictwo, czyli przedstawicielstwo oparte na oświadczeniu reprezentowanego podmiotu. Pełnomocnictwo stanowi obecnie jedną z najczęściej stosowanych w praktyce obrotu instytucji prawnych.

Instytucja przedstawicielstwa, w tym możliwość dobrowolnego reprezentowania podmiotu przez osobę trzecią, została dopuszczona na gruncie polskiego prawa w postępowaniu przed sądami i organami publicznymi. Kodeks postępowania cywilnego *expressis verbis* w art. 86 k.p.c. przewiduje możliwość działania przed sądem osobiście lub przez pełnomocnika. Strona postępowania cywilnego niezależnie od przyczyny, czy to z racji fizycznej, intelektualnej niezdolności do dokonywania czynności procesowych lub braku fachowej wiedzy prawniczej, ma prawo ustanowić pełnomocnika do podejmowania czynności w jej imieniu. Upoważnienie może obejmować postępowanie cywilne jako całość – wówczas przyjmuje postać pełnomocnictwa ogólnego albo do prowadzenia poszczególnych spraw – lub dotyczyć jedynie niektórych czynności procesowych. Co do zasady wybór w zakresie osoby pełnomocnika, zakresu pełnomocnictwa został pozostawiony w gestii strony. Wyjątkiem od tej reguły jest ustanowiony w przepisach procesowych obowiązek korzystania z pomocy prawnej w postaci profesjonalnego pełnomocnika. W sprawach o skomplikowanym stanie faktycznym i prawnym wskazanych w ustawie² przewidziano obligatoryjny udział fachowych pełnomocników.

¹ S. Szer, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1967, s. 381 i n.; I. Rosenblüth (w:) J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz. Przepisy wprowadzające - Wyciągi z motywów ustawodawczych - Ustawy dodatkowe. Tom I*, Kraków 1936, komentarz do art. 93, s. 228 i n. Działania przedstawiciela wywołują skutki wprost w osobie reprezentowanego.

² Obowiązkowe zastępstwo występuje w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, w sprawach własności intelektualnej oraz dotyczy powoda w postępowaniu grupowym.

Wybór instytucji pełnomocnictwa w prawie procesowym jako tematu rozprawy doktorskiej wynika z zainteresowania związkami między prawem cywilnym materialnym a prawem procesowym. Instytucja pełnomocnictwa procesowego leży na styku obu gałęzi prawa, łącząc w sobie elementy cywilnoprawnej autonomii woli stron i rygoryzmu procesowego. Niniejsza praca nie dotyczy jednak obszernej problematyki pełnomocnictwa na gruncie prawa materialnego z racji odrębności obu instytucji i gałęzi prawa. Rozważania sięgają do regulacji prawa materialnego w zakresie, w którym przepisy prawa procesowego odwołują się bezpośrednio do przepisów prawa materialnego lub w którym dorobek doktryny prawa cywilnego miał istotne znaczenie przy omówieniu zagadnienia spornego w prawie procesowym.

Tematyka reprezentacji w procesie cywilnym stanowiła przedmiot rozważań w doktrynie prawa procesowego, podlegała jednak odmiennym regułom wykładni oraz zasadom prawa obowiązującym w poprzednim ustroju. Ostatnie monografie poświęcone tej tematyce pochodzą z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. (J. Sobkowski, *Pełnomocnictwo procesowe – jego istota, powstanie i wygaśnięcie*, Poznań 1967; Z. Krzemiński, *Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971; J. Filipowski, *Adwokat w procesie cywilnym*, Warszawa 1973). Zasady prawa i ich rozumienie w nowoczesnej doktrynie postępowania cywilnego uległy diametralnej zmianie i wiele z przeprowadzonych wówczas rozważań straciło na aktualności. Na gruncie obecnego stanu prawnego powstały opracowania dotyczące niektórych zagadnień związanych z pełnomocnictwem³, jednak żadne z nich nie traktuje w sposób całościowy o instytucji pełnomocnictwa procesowego.

II. Cel pracy

Głównym celem pracy jest przeprowadzenie gruntownej analizy istoty i funkcjonowania instytucji pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym. Rozważania są prowadzone zarówno na gruncie regulacji, która obowiązywała przed II wojną światową, jak i na podstawie regulacji w obecnym kształcie normatywnym w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego. Przedmiotem analizy są przede wszystkim kwestie związane z konstrukcją pełnomocnictwa procesowego, powstaniem, zakresem podmiotowym i przedmiotowym, oraz ustaniem pełnomocnictwa. W ramach pracy zostały przedstawione również zagadnienia związane z ustawową regulacją zakresu pełnomocnictwa, w tym dopuszczalne ograniczenia tego zakresu.

³ Wśród nich m.in. M. Kaczyński, *Pełnomocnik z urzędu w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2014; A. Nawojcka-Fahrenholz, *Reprezentacja podmiotów niebędących osobami fizycznymi w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020. Ogólnie o pełnomocnictwie P. Widorski, *Pełnomocnictwo w prawie polskim*, Warszawa 2018.

Zasadnicze problemy dotyczące pełnomocnictwa procesowego nie zostały uregulowane w przepisach, w związku z czym wymagały one pogłębionej refleksji i analizy.

Jednym z celów badawczych pracy jest opisanie natury i charakteru instytucji pełnomocnictwa procesowego. Aktualne pozostaje pytanie, czy udzielenie pełnomocnictwa można zakwalifikować jako czynność jednostronną czy dwustronną, wobec tego czy dla powstania pełnomocnictwa procesowego wymagane jest przyjęcie przez pełnomocnika oświadczenia woli mocodawcy, czy wystarczy złożenie takiego oświadczenia pełnomocnikowi. Nierozstrzygnięte pozostaje również zagadnienie, czy udzielenie pełnomocnictwa procesowego stanowi czynność prawną w rozumieniu prawa cywilnego materialnego, czy jest to czynność procesowa niezależnie od tego, czy udzielenie nastąpiło w trakcie lub jeszcze przed wszczęciem postępowania.

W ramach realizacji kolejnego celu pracy zbadano charakter regulacji dotyczącej zakresu działania pełnomocnika, przedstawiono istotne zagadnienia o walorze teoretycznym i praktycznym związane z zakresem pełnomocnictwa. Kontrowersyjne pozostaje zagadnienie, czy pełnomocnictwo obejmuje wyłącznie czynności podjęte w toku instancji sądowych, czy również czynności dokonane przed jego wszczęciem lub pozostające w związku z toczącym się lub prawomocnie zakończonym postępowaniem. Przedmiotem rozważań stały się ponadto dopuszczalne ograniczenia zakresu działań pełnomocnika wolą mocodawcy zarówno w sprawach z obowiązkowym zastępstwem przez profesjonalnych pełnomocników (adwokatów, radców prawnych), jak i w sprawach nieobjętych przymusem adwokacko-radcowskim.

Przedstawione cele pracy odpowiadają na potrzeby współczesnej praktyki, która wciąż mierzy się z istotnymi trudnościami związanymi ze stosowaniem przepisów o pełnomocnictwie procesowym. Rozważania zawarte w pracy obejmują kwestie o charakterze szczegółowym, których podjęcie jest niezbędne dla wyjaśnienia problematyki stosowania przepisów dotyczących pełnomocnictwa procesowego, skutków działań pełnomocnika. Tak ujęte cele pracy determinują jej zakres przedmiotowy, jak również wybór metod analizy podejmowanych zagadnień.

III. Metody badawcze

W pracy została zastosowana metoda dogmatycznoprawna, historycznoprawna oraz prawnoporównawcza. Metoda dogmatyczna posłużyła do opisanie instytucji pełnomocnictwa procesowego, w szczególności procesowych wymagań dotyczących osoby pełnomocnika,

sposobu wykazania pełnomocnictwa i wypowiedzenia pełnomocnictwa. Podstawowym punktem odniesienia były przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, ale również inne akty prawne, w tym ustawa o radcach prawnych, Prawo o adwokaturze, Prawo upadłościowe, Prawo restrukturyzacyjne. Dla realizacji omówionych celów w pracy wykorzystano przepisy prawa z uwzględnieniem aktualnego dorobku doktryny prawa cywilnego oraz postępowania cywilnego w zakresie pełnomocnictwa oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego i orzeczeń sądów powszechnych, a także wybranych judykatów zagranicznych sądów krajowych.

Wykorzystanie metody historycznej pozwoliło na ukazanie genezy instytucji zastępstwa procesowego w obrocie prawnym od czasów starożytnych przez czas wieków średnich, intensywnego rozwoju handlu, a co za tym idzie także rozwoju systemu prawnego na terytorium Rzeczypospolitej, po kształtowanie nowej regulacji działania przez pełnomocnika po odzyskaniu przez Polskę niepodległości na początku XX w. w pierwszej polskiej kodyfikacji procedury cywilnej i uchwalenie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego. Szczegółowa analiza poszczególnych aspektów dotyczących pełnomocnictwa procesowego została przeprowadzona z punktu widzenia dokonywanych zmian legislacyjnych.

W ramach metody prawnoporównawczej w pracy zostały przedstawione poglądy wypracowane m.in. w literaturze niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej na gruncie obcych regulacji pełnomocnictwa procesowego. Posłużyły one do wyjaśnienia spornych zagadnień związanych z niedostatkami polskiej regulacji dotyczącej udzielenia pełnomocnictwa procesowego, jego zakresu, skutków działań pełnomocnika w sferze prawnej mocodawcy lub wygaśnięcia już udzielonego umocowania, które zostały pozostawione rozważaniom doktryny i orzecznictwa. Szczególne znaczenie w tym zakresie nabrała analiza obowiązującej polskiej regulacji pełnomocnictwa procesowego w zestawieniu z rozwiązaniami normatywnymi przyjętymi w Austrii oraz w Niemczech, stanowiącymi podstawę polskiej regulacji pełnomocnictwa procesowego tworzonej jeszcze w okresie międzywojennym.

IV. Struktura pracy

W pierwszym rozdziale rozprawy doktorskiej została omówiona ewolucja instytucji przedstawicielstwa, konstrukcja tej instytucji na gruncie prawa cywilnego materialnego, a także jej podstawowe założenia. Wśród nich istotne znaczenie ma wskazanie rodzajów przedstawicielstwa, dokonanie klasyfikacji według kryterium źródła umocowania. Przedstawiony został również rozwój teorii dotyczących istoty przedstawicielstwa, poczynając od teorii fikcji po teorię reprezentacji i teorie mieszane. Przyjęte założenia w przedmiocie teorii

i konstrukcji przedstawicielstwa na gruncie obowiązującego stanu prawnego stanowią punkt wyjścia dla dalszych rozważań na temat szczególnego rodzaju przedstawicielstwa, jakim jest pełnomocnictwo.

Drugi rozdział rozprawy traktuje o historii zastępstwa w postępowaniu sądowym oraz instytucji pełnomocnictwa w prawie procesowym. W tej części pracy została opisana geneza powstania regulacji pełnomocnictwa procesowego na ziemiach polskich, ewolucja instytucji zastępstwa procesowego przez prokuratorów w sądownictwie kościelnym i w procesie ziemskim. Szczególną uwagę zwrócono na przebieg prac legislacyjnych nad tworzeniem pierwszej polskiej regulacji pełnomocnictwa procesowego oraz przyjęte w pierwszym polskim Kodeksie postępowania cywilnego unormowanie pełnomocnictwa. Szerszym rozważaniom zostały poddane przyczyny, treść modyfikacji przedwojennej regulacji wprowadzonych po wojnie w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r., a także zakres i motywacje zmian dokonanych już po zmianie ustroju pod koniec XX w.

W trzecim rozdziale pracy została omówiona problematyka powstania pełnomocnictwa procesowego. Istotne zagadnienie w tym zakresie stanowi czynność udzielenia pełnomocnictwa jako podstawowy sposób jego powstania. Szczegółowej analizie poddano sporne zagadnienia dotyczące charakteru czynności udzielenia pełnomocnictwa. Jednym z nich jest przesądzenie, czy udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością jednostronną czy dwustronną, w konsekwencji czy dla powstania pełnomocnictwa procesowego wymagane jest przyjęcie oświadczenia woli mocodawcy przez pełnomocnika czy wystarczy złożenie odpowiedniego oświadczenia woli pełnomocnikowi. Rozstrzygnięcia wymaga także kwestia, czy udzielenie pełnomocnictwa procesowego stanowi czynność prawną w rozumieniu prawa cywilnego materialnego, czy jest to czynność o charakterze procesowym bez względu na moment udzielenia pełnomocnictwa, tj. niezależnie od tego, czy zostało udzielone w trakcie lub jeszcze przed wszczęciem postępowania. W tym celu konieczne było wskazanie cech czynności materialnoprawnej i czynności procesowej oraz determinantów wyznaczających kryterium podziału. Odrębnie zostało omówione ustanowienie pełnomocnika z urzędu postanowieniem sądu, a także przypadki powstania pełnomocnictwa procesowego z mocy ustawy.

Następny, czwarty rozdział pracy został poświęcony problematyce podmiotowego zakresu pełnomocnictwa procesowego. Celem wprowadzenia niezbędne było omówienie podstawowych atrybutów stron i pełnomocnika, jak zdolność sądowa, procesowa lub zdolność postulacyjna. W rozprawie przedmiotem analizy uczyniono krąg podmiotów, które mogą pełnić

funkcję pełnomocnika procesowego. Szczególną uwagę poświęcono roli profesjonalnych pełnomocników w reprezentowaniu stron w postępowaniu cywilnym. W tym kontekście zagadnieniem o istotnym znaczeniu pozostaje instytucja obowiązkowego zastępstwa procesowego przez adwokatów lub radców prawnych, tzw. przymus adwokacko-radcowski. Przymus ten *de lege lata* obowiązuje wyłącznie w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, w sprawach własności intelektualnej oraz w postępowaniu grupowym. Oprócz pełnomocników profesjonalnych, szerzej została omówiona grupa podmiotów uprawnionych do reprezentowania we wszelkich postępowaniach, jak i podmiotów, które posiadają zdolność postulacyjną jedynie w ściśle określonych postępowaniach.

W piątym rozdziale poddano analizie przedmiotowy zakres pełnomocnictwa procesowego. Celem rozważań jest odpowiedź na pytanie co oznacza prawo reprezentowania mocodawcy, czyli działania w imieniu i na rzecz strony postępowania. W tym celu niezbędna okazała się szczegółowa analiza pojęcia zakresu pełnomocnictwa, w tym treści art. 91 k.p.c. Wyjaśnieniu przedmiotu pełnomocnictwa procesowego służy omówienie poszczególnych czynności, wchodzących z mocy prawa w skład pełnomocnictwa procesowego, wymienionych w tym przepisie. Istotne jest również ustalenie funkcji tego przepisu dla wykładni oświadczenia woli w postaci pełnomocnictwa procesowego. Zbadano kwestię, czy art. 91 k.p.c. wyznacza w sposób ścisły zakres pełnomocnictwa procesowego, czy jest to raczej przepis o charakterze dyspozytywnym, mający zastosowanie subsydiarnie w razie braku odmiennego zastrzeżenia strony w pełnomocnictwie. Rozważania przeprowadzono w oparciu o aktualne wypowiedzi orzecznictwa oraz poglądy doktryny polskiej i zagranicznej. Wnioski posłużyły wyjaśnieniu zagadnień o istotnym praktycznym znaczeniu, dotyczących dopuszczalności ograniczeń zakresu pełnomocnictwa procesowego i przekroczenia tego zakresu.

Ostatni, szósty rozdział rozprawy został poświęcony problematyce zakończenia pełnomocnictwa procesowego. Sposobami zakończenia pełnomocnictwa jest wypowiedzenie pełnomocnictwa zarówno przez pełnomocnika, jak i mocodawcę, oraz wygaśnięcie pełnomocnictwa na skutek innych zdarzeń prawnych, niezależnych od stron. Wśród przyczyn wygaśnięcia pełnomocnictwa można wymienić spełnienie celu, śmierć strony lub utratę zdolności sądowej, śmierć pełnomocnika, utratę przez zastępcę zdolności procesowej lub kwalifikacji, utratę funkcji. Każda z tych przyczyn została szerzej omówiona. Precyzyjne określenie zaistnienia danej przyczyny ma decydujące znaczenie dla wskazania momentu wygaśnięcia kompetencji pełnomocnika w postępowaniu cywilnym oraz prawidłowego biegu postępowania cywilnego.

V. Konkluzje

Teza 1. Przepisy Kodeksu cywilnego wyróżniają dwa rodzaje przedstawicielstwa w zależności od źródła umocowania. Według tego kryterium przedstawicielstwo dzieli się na pełnomocnictwo i przedstawicielstwo ustawowe. Podstawową cechą pełnomocnictwa, stanowiącą o odrębności tej instytucji prawnej, jest fakt, że źródłem umocowania jest oświadczenie woli reprezentowanego, zwanego mocodawcą.

Teza 2. Udzielenie pełnomocnictwa w prawie cywilnym jest czynnością prawną, na mocy której mocodawca upoważnia pełnomocnika do składania oświadczeń woli w imieniu mocodawcy i z bezpośrednim skutkiem dla mocodawcy. Przedstawicielstwo jest samodzielne, niezależne od istnienia i treści czynności prawnej dokonanej przez pełnomocnika w imieniu mocodawcy. Pełnomocnictwo na gruncie prawa procesowego może być udzielone bez jakiegokolwiek stosunku podstawowego. Stosunek podstawowy, z którego może wynikać obowiązek działania w imieniu strony postępowania, jest przedmiotem odrębnej regulacji prawa materialnego.

Teza 3. W pracy przyjęto obowiązywanie teorii reprezentacji, według której przedstawiciel dokonuje czynności procesowej (składa własne oświadczenie woli), jednak czyni to w imieniu reprezentowanego i z bezpośrednimi skutkami dla reprezentowanego. Z teorii reprezentacji wynika zasada bezpośredniości pełnomocnictwa procesowego. W myśl tej zasady każda czynność procesowa pełnomocnika dokonana w zakresie umocowania pociąga za sobą wiążący, bezpośredni skutek dla mocodawcy. Instytucja pełnomocnictwa procesowego pozwala na rozszerzenie sfery działania strony w sądowym postępowaniu cywilnym.

Teza 4. W Kodeksie postępowania cywilnego brakuje przepisów normujących skutki czynności procesowych dokonanych przez pełnomocnika w postępowaniu cywilnym, dających wyraz którejkolwiek z teorii dotyczących istoty przedstawicielstwa. Brak regulacji kodeksowej w przedmiocie skutków działań pełnomocnika oceniono negatywnie. W pracy sformułowano wniosek *de lege ferenda*, aby w Kodeksie postępowania cywilnego znalazło się unormowanie zasady bezpośredniości pełnomocnictwa. Zgodnie z postulowanym brzmieniem, czynności procesowe pełnomocnika obowiązują mocodawcę tak, że skutki czynności procesowych podejmowanych przez przedstawiciela na mocy udzielonego umocowania powstają od razu w sferze prawnej reprezentowanego.

Teza 5. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego stanowi czynność procesową. Bezpośrednim skutkiem udzielenia pełnomocnictwa procesowego jest możliwość działania

przez pełnomocnika w imieniu strony postępowania, możliwość podejmowania w jej imieniu wszelkich czynności procesowych niezbędnych do prowadzenia danej sprawy cywilnej przed sądem. Przyjęto, że kryterium decydującym o charakterze czynności jest skutek czynności. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego wywołuje skutki przede wszystkim na gruncie postępowania cywilnego bez względu na to, czy pełnomocnictwo zostaje udzielone w toku postępowania lub przed jego wszczęciem. W efekcie do oceny udzielenia pełnomocnictwa i skutków tej czynności miarodajne jest prawo procesowe.

Teza 6. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego odbywa się na podstawie jednostronnego oświadczenia woli, za pomocą którego strona lub jej przedstawiciel ustawowy upoważnia określoną osobę do podejmowania czynności procesowych w imieniu strony postępowania. Z punktu widzenia prawa procesowego, aby udzielenie pełnomocnictwa było skuteczne, nie wymaga się złożenia pełnomocnikowi oświadczenia woli mocodawcy ani wyraźnego przyjęcia pełnomocnictwa przez pełnomocnika procesowego. Do ustanowienia pełnomocnika w danej sprawie konieczne jest złożenie pełnomocnictwa sądowi i stronie przeciwnej.

Teza 7. Czynności udzielenia pełnomocnictwa procesowego może dokonać wyłącznie osoba do tego uprawniona - strona, tj. osoba fizyczna lub jej przedstawiciel ustawowy albo osoba prawna przez swoje organy. W związku z tym, że udzielenie pełnomocnictwa procesowego podlega przepisom prawa procesowego, od mocodawcy jako strony postępowania wymagane jest posiadanie zdolności sądowej oraz zdolności procesowej. Mocodawca musi być osobą, która może występować w postępowaniu cywilnym jako strona oraz może podejmować czynności procesowe w takim postępowaniu. Brak zdolności postulacyjnej mocodawcy nie czyni udzielenia pełnomocnictwa procesowego nieskutecznym.

Teza 8. Pełnomocnik procesowy w prawie procesowym cywilnym zajmuje stanowisko podmiotu postępowania, występuje obok strony procesowej, którą reprezentuje na podstawie udzielonego umocowania. Brak zdolności procesowej lub postulacyjnej pełnomocnika nie ma wpływu na skuteczność udzielenia pełnomocnictwa procesowego. Udzielenie pełnomocnictwa jest jednostronną czynnością procesową mocodawcy, pełnomocnictwo powstaje na mocy oświadczenia strony postępowania. Pełnomocnik powinien jednak posiadać zdolność procesową, aby mógł skutecznie podejmować czynności procesowe w imieniu mocodawcy. Osoba, której ustawa nie przyznaje zdolności postulacyjnej, nie może zostać dopuszczona przez sąd do udziału w sprawie. Taka osoba musi być zdolna do występowania przed sądem, aby móc działać w charakterze pełnomocnika.

Teza 9. Wyliczenie podmiotów, które mogą pełnić funkcję pełnomocnika procesowego, znajdujące się w art. 87 k.p.c. oraz w innych przepisach szczególnych, ma charakter wyczerpujący. Oznacza to, że osoba spoza kręgu określonego wprost w przepisach procesowych nie może być skutecznie ustanowiona pełnomocnikiem procesowym. Opisaną szerzej w pracy kazuistyczną regulację podmiotowego zakresu pełnomocnictwa procesowego oceniono negatywnie jako nadmiernie rozbudowaną i mało klarowną. Na etapie stosowania prawa stwarza ona liczne trudności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego. Ponadto unormowanie budzi zastrzeżenia pod kątem zgodności z zasadą pewności prawa, która gwarantuje stronie przewidywalność zachowań sądu w oparciu o jasno skonstruowane przepisy. Postuluje się rezygnację z rozbudowanego katalogu podmiotów uprawnionych do występowania w postępowaniu cywilnym w charakterze pełnomocnika. Zamiast dotychczasowego katalogu podmiotów zaproponowano, aby pełnomocnikiem w postępowaniu cywilnym mogła być każda osoba posiadająca zdolność procesową. Rozwiązanie takie odpowiadałoby wymogom jasności i czytelności przepisów prawa oraz zasadom prawidłowej legislacji.

Teza 10. Na gruncie obecnego stanu prawnego strona sama decyduje, czy będzie działać osobiście lub przez pełnomocnika. Od tej zasady zostały wprowadzone ograniczenia w postaci tzw. przymusu adwokacko-radcowskiego. Przymus adwokacko-radcowski prowadzi do pozbawienia strony w danej sprawie zdolności postulacyjnej, czyli zdolności do samodzielnego, osobistego podejmowania czynności procesowych w postępowaniu cywilnym. Brak pełnej swobody stron w tym zakresie wynika z charakteru postępowania prowadzonego przed sądem. *De lege ferenda* sformułowano postulat rozciągnięcia przymusu adwokacko-radcowskiego na sprawy, które toczą się w sądzie apelacyjnym na skutek złożenia środka odwoławczego od orzeczenia sądu pierwszej instancji dotyczącego meritum sprawy. W tym wypadku wniesienie apelacji od wyroku lub postanowienia sądu pierwszej instancji co do istoty sprawy byłoby objęte obowiązkowym zastępstwem przez adwokatów lub radców prawnych, zaś w sprawach własności intelektualnej również przez rzeczników patentowych. W pozostałych sprawach, rozpoznawanych przed sądem rejonowym i sądem okręgowym jako sądem pierwszej lub drugiej instancji, zasadne jest przyznanie sądowi prawa decydowania o konieczności zastępowania strony w danej sprawie przez profesjonalnego pełnomocnika.

Teza 11. Przedmiotem pełnomocnictwa procesowego jest reprezentowanie, czyli dokonywanie oraz przyjmowanie czynności procesowych w imieniu mocodawcy. Zakres uprawnień pełnomocnika co do zasady wyznacza treść udzielonego przez mocodawcę

pełnomocnictwa. W sytuacji, w której strona jednak nie określiła szczegółowo uprawnień swojego pełnomocnika procesowego w treści dokumentu pełnomocnictwa, zakres uprawnień zastępcy wyznacza norma art. 91 k.p.c. Funkcją regulacji jest wskazanie pożądanego zakresu czynności, które dla prawidłowego biegu postępowania powinny wchodzić w skład pełnomocnictwa procesowego. Pełnomocnictwo oznaczone jako „pełnomocnictwo procesowe” *ipso iure* upoważnia pełnomocnika do przedsięwzięcia wszystkich czynności wymienionych w art. 91 k.p.c. bez potrzeby wyraźnego ich wymieniania.

Teza 12. Na podstawie pełnomocnictwa procesowego, udzielonego w ustawowych granicach przewidzianych w art. 91 k.p.c., pełnomocnik może złożyć oświadczenie o potrąceniu wierzytelności pod warunkiem, że złożenie takiego oświadczenia następuje w toku postępowania, jako czynność podjęta w połączeniu ze zgłoszonym procesowym zarzutem potrącenia. Pełnomocnictwo procesowe nie obejmuje jednak uprawnienia do przyjmowania oświadczeń o potrąceniu w toku postępowania cywilnego oraz innych materialnoprawnych oświadczeń o charakterze kształtującym. Pełnomocnictwo, w którym strona zamierza upoważnić pełnomocnika do składania i odbierania oświadczeń obejmujących czynności materialnoprawne, jest umocowaniem o szerszym zakresie niż pełnomocnictwo procesowe.

Teza 13. Na gruncie obecnej regulacji w orzecznictwie powstały wątpliwości, czy udzielone przez stronę pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy prawa postępowanie kasacyjne lub postępowanie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W pracy podważono wyrażony w judykaturze pogląd, zgodnie z którym sprawa w znaczeniu technicznop procesowym nie obejmuje wniesienia skargi kasacyjnej i innych czynności podejmowanych w ramach postępowania kasacyjnego. Sformułowano propozycję zmiany treści art. 91 k.p.c., zgodnie z którą pełnomocnictwo procesowe z samego prawa obejmowałoby umocowanie nie tylko do złożenia skargi o wznowienie, ale również do wniesienia skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia oraz podejmowania wszelkich czynności wywołanych ich złożeniem. Postulat ten zyskał aprobatę ustawodawcy. W brzmieniu uchwalonej 9 marca 2023 r. ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, do czynności procesowych łączących się ze sprawą w rozumieniu art. 91 pkt 1 k.p.c. dodano wniesienie nadzwyczajnego środka w postaci skargi kasacyjnej.

Teza 14. Prawo udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego przysługuje każdemu pełnomocnikowi procesowemu, jednak udzielenie takiego pełnomocnictwa w zakresie uregulowanym ustawowo może nastąpić wyłącznie na rzecz adwokatów i radców prawnych

(art. 91 pkt 3 k.p.c.), a także traktowanych na równi z polskimi prawnikami - prawników zagranicznych. Mocodawca ma prawo rozszerzyć w głównym pełnomocnictwie krąg podmiotów, na rzecz których może zostać udzielona substytucja, o osoby niewymienione w art. 91 pkt 3 k.p.c. Substytuowanie może jednak nastąpić wyłącznie na rzecz osoby upoważnionej do tego ustawowo, tj. takiej, która sama mogłaby być pełnomocnikiem procesowym w danej sprawie. Pełnomocnik procesowy może udzielić adwokatowi lub radcy prawnemu dalszego pełnomocnictwa procesowego, jak i pełnomocnictwa tylko do niektórych czynności procesowych. Wraz z udzieleniem dalszego pełnomocnictwa substytut staje się bezpośrednim pełnomocnikiem mocodawcy, a nie pełnomocnika głównego, który udzielił substytucji. Substytut dokonuje czynności procesowych w imieniu strony postępowania i z bezpośrednim dla niej skutkiem.

Teza 15. Prawo ograniczenia pełnomocnictwa procesowego przysługuje stronie niezależnie od tego, czy pełnomocnictwo zostaje udzielone do działania w postępowaniu objętym przymusem adwokacko-radcowskim, czy w postępowaniu, w którym strona może działać samodzielnie lub zdecydować o ustanowieniu zastępcy. Strona może ograniczyć lub rozszerzyć zakres udzielonego pełnomocnictwa, jednak taka modyfikacja wymaga wyraźnego zaznaczenia w treści pełnomocnictwa. W celu prawidłowego, nieprzerwanego prowadzenia postępowania w sprawach własności intelektualnej, postępowania grupowego lub przed Sądem Najwyższym wystarczające jest udzielenie pełnomocnictwa uprawniającego do dokonywania łączących się ze sprawą czynności procesowych w rozumieniu art. 91 pkt 1 k.p.c. Takie pełnomocnictwo może wywołać skutki w procesie objętym przymusem adwokacko - radcowskim pod warunkiem, że umożliwi podejmowanie czynności procesowych w imieniu strony, prowadzenie procesu w sposób ciągły, bez zbędnych zakłóceń.

Teza 16. W sytuacji przekroczenia zakresu umocowania przez pełnomocnika sąd może podjąć różne działania w zależności od tego, kiedy okaże się, że pełnomocnik procesowy podejmuje czynności w imieniu strony bez umocowania. Jeżeli sąd spostrzeże, że pełnomocnik nie posiada umocowania do podjęcia naglącej czynności, może dopuścić tymczasowo pełnomocnika do dokonania takiej czynności na podstawie art. 97 k.p.c. Usunięcie wad postępowania może nastąpić przez następcze zatwierdzenie przez stronę czynności nieprawidłowo umocowanego pełnomocnika, powtórzenie poszczególnych czynności procesowych, ich uzupełnienie lub dokonanie innych. Jeżeli czynności nie zostaną zatwierdzone, sąd drugiej instancji w toku rozpoznawania apelacji stwierdzi nieważność postępowania, uchyli zaskarżony wyrok i zniesie postępowanie w zakresie dotkniętym

nieważnością.

Teza 17. Pełnomocnictwo procesowe wygasa z woli stron na skutek wypowiedzenia na mocy decyzji mocodawcy albo pełnomocnika. Wypowiedzenie pełnomocnictwa procesowego jest dopuszczalne w każdym czasie i w każdym stadium sprawy, a jego skutkiem jest wygaśnięcie pełnomocnictwa. Wypowiedzenia pełnomocnictwa może dokonać mocodawca. Udzielenie pełnomocnictwa następuje na skutek złożenia jednostronnego oświadczenia przez mocodawcę, także ustanie mocy zastępstwa jest uzależnione od decyzji strony w tym zakresie. Pełnomocnik ma prawo wypowiedzieć umowę, określającą treść stosunku podstawowego (wewnętrznego), łączącego mocodawcę z pełnomocnikiem i w ten sposób doprowadzić do wygaśnięcia pełnomocnictwa procesowego. Aby wypowiedzenie pełnomocnictwa osiągnęło skutek w toczącym się postępowaniu cywilnym, wymagane jest zawiadomienie o nim sądu i strony przeciwnej. Dopuszczalność i przesłanki wypowiedzenia pełnomocnictwa oraz zawiadomienia o nim dotyczą również strony, której wyznaczono pełnomocnika z urzędu.

Teza 18. Pełnomocnictwo procesowe może wygasnąć także z przyczyn niezależnych od woli strony oraz pełnomocnika. Nieskodyfikowaną przyczyną wygaśnięcia pełnomocnictwa procesowego jest upływ czasu, na który zostało ono udzielone, lub osiągnięcie celu, dla którego pełnomocnik został powołany. Upoważnienie pełnomocnika do działania w postępowaniu cywilnym nie może być jednak uzależnione od jakichkolwiek warunków, od zdarzeń niepewnych, których wystąpienie jest trudne do przewidzenia lub zależne od woli osób trzecich. Ponadto wygaśnięcie stosunku, będącego podstawą pełnomocnictwa, np. stosunku pracy, może spowodować ustanie pełnomocnictwa.

Teza 19. Pełnomocnictwo ma charakter osobisty, opiera się na zaufaniu mocodawcy do pełnomocnika. W związku z osobistym charakterem pełnomocnictwa, pełnomocnictwo procesowe wygasa z chwilą śmierci mocodawcy. Na równi ze śmiercią mocodawcy pełnomocnictwo procesowe wygasa wskutek zakończenia bytu osoby prawnej (utrata zdolności sądowej), a także z chwilą ogłoszenia upadłości mocodawcy lub otwarcia postępowania sanacyjnego. Ponadto pełnomocnictwo procesowe gaśnie w razie śmierci pełnomocnika, jak również w razie utraty przez pełnomocnika procesowego zdolności procesowej lub zdolności postulacyjnej. Podmiotowe przekształcenie postępowania w postaci zmiany strony w jego toku powoduje wygaśnięcie pełnomocnictwa procesowego dotychczasowej strony postępowania. Z chwilą wygaśnięcia, utraty mocy pełnomocnictwa głównego, wygasają również ewentualne pełnomocnictwa substytucyjne.

Teza 20. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego jest jednostronną czynnością procesową strony postępowania o charakterze upoważniającym. Czynność ta upoważnia pełnomocnika do dokonywania czynności procesowych w imieniu i ze skutkiem dla mocodawcy. Nie nakłada na niego obowiązków określonego działania, obowiązki te mogą jednak wynikać ze stosunku wewnętrznego. Przy interpretacji regulacji dotyczących pełnomocnictwa procesowego i rozstrzyganiu wątpliwości związanych ze stosowaniem tej regulacji należy mieć na uwadze, że pełnomocnictwo jest instytucją procesową o osobistym charakterze, opartą na szczególnym zaufaniu, będącą wyrazem zasady autonomii woli stron.